

ביאורים

בניגוד לרמב"ן שראינו אתמול, הר"ן סובר שהחשמונאים לא חטאו בלקיחת המלוכה למרות שלא היו משבט יהודה, מכיוון שהדברים שאמר יעקב לבניו לפני מותו, "לא יסור שבט מיהודה", אינם בגדר ציווי אלא בגדר הבטחה ונבואה. כשם שבשאר השבטים דברי יעקב אינם ציווי אלא רמז למאורעות עתידיים כדוגמת שמשון הבא משבט דן, כך גם ביחס לשבט יהודה.

ההבטחה "לא יסור שבט מיהודה", פירושה שגם אם בזמן מן הזמנים המנהיגים שיקומו משבט זה לא יהיו ראויים למלוכה מצד חטאיהם, בכל זאת לא תסור מהם המלוכה באופן מוחלט. ואכן אנו מוצאים שבעקבות מעשיו של שלמה נגזרה הגזירה שתקרו הממלכה מבנו, ובמקום שימלוך על כל האומה התפצלה מלכותו לשני חלקים והתמעטה, אך לא בטלה לגמרי.

לדברי הר"ן, אין להקשות ממלכותו של שאול למרות היותו משבט בנימין, מכיוון שההבטחה של יעקב הייתה "לא יסור שבט מיהודה", והסרה ניתנה לעשות רק לדבר שכבר קיים במציאות ולא למה שעדיין לא התחיל להופיע. ומשום כך מלכות שאול, בהייתה המלכות הראשונה שעמדה לישראל, לא היוותה ביטול והפרה להבטחה של יעקב.

גם ממלכות החשמונאים אין להקשות, מכיוון שמלכותם לא הייתה מלכות ישראלית גמורה אלא שימשה בתור פקידות למלכות פרס ורומא, וההבטחה כיוונה רק למלכות מלאה ושלמה ולא לשאר השררות והתפקידים הציבוריים. משמעות ההבטחה שלא תסור המלכות מיהודה היא רק בזמן שיש מלכות בישראל, אך מכיוון שבזמן בית שני לא הייתה מלכות גמורה, לא ביטלו החשמונאים את ההבטחה.

הרחבות

• המלכות ושלטון העם

וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּבֵית שְׁנֵי אֵין מְלֻכּוֹתָם מִצַּד עֲצָמָם כָּלֵל, אֲבָל הֵם פְּפָקִידִים לְמֶלֶךְ פָּרַס וְרֹמִי. הרב קוק נשאל: "איך נלחמו החשמונאים כנגד חילות סוריא בלא מלך", שהרי הוצאה למלחמה היא מתפקידי המלך? תשובתו הייתה ש"על המלחמה היסודית של החשמונאים, שהייתה ביחוד נגד השמד ושעת הגזירה... אין מה לשאול כלל, שהרי גם על מצווה קלה יהרג ואל יעבור, ואיך לא תהיה רשות וגם חובה להתחזק במלחמה... כדי לבטל את כח השמד ולהעמיד את כללות הדת על תילה?! ועל המלחמות הבאות אח"כ, שגם המלכים הכשרים שבהם נלחמו, אז הלא כבר היו מלכים מועמדים על פי הסכמת האומה".

בהמשך התשובה כתב הרב קוק חידוש גדול, עליו אנו מסתמכים עד היום הלכה למעשה: "בזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכויות של המשפטים ליד האומה בכללה... כשמתמנה מנהיג האומה לכל צרכיה בסגנון מלכותי, על-פי דעת הכלל ודעת בית דין, ודאי עומד הוא במקום מלך, לענין משפטי המלוכה, הנוגעים להנהגת הכלל" [משפט כהן קמד, טו-א]. בימינו, אין לנו מלך מבית דוד, אלא ממשה שנבחרה על ידי העם. לפי דברים אלו, לממשלה שנבחרה בבחירות דמוקרטיות יש דינים של מלך לעניינים מסויימים, כמו יכולת להוציא למלחמה ועוד.

שאלות לדין

מה יקרה אם כל מלכי יהודה ימירו את דתם חס ושלום? האם גם אז שבט יהודה ימשיך למלוך?

מדוע כל כך חשוב לר"ן להוכיח שהמלכות שייכת רק ליהודה? האם האמונה בביאת המשיח תלויה בזה?

אֲבָל עַל דַּעְתִּי הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת רוֹמֶזֶת לְכָל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט מֵה שִׁיקְרָנוּ, כְּמוֹ שֶׁרְמַז בְּשֶׁבֶט דָּן עֲנִין שֶׁמְשׁוֹן, וּבִשְׁר (לו) [בו] יִשְׂרָאֵל בְּאֲמָרוֹ (בראשית מט טז): "דָּן יָדִין עִמּוֹ כְּאֶחָד שֶׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל", וְאָמַר בְּ"סוּטָה". וְכֵמוֹ שֶׁאָמַר (בראשית שם יז): "הַנֶּשֶׁף עֲקָבִי סוֹס וַיִּפֹּל רֶכְבוֹ אַחֲוֹר", שֶׁהוּא רֶמֶז לְשְׁנֵי הַעַמּוּדִים אֲשֶׁר הִבִּית נְכוּן^ו עֲלֵיהֶם (שופטים טז כו), וְכִשְׂרָאָה נִפְלוּ בְּיַד אוֹיְבָיו אָמַר (בראשית שם יח): "לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה'". וְכֵן בִּיהוּדָה יִדְבֵר עַל דְּרָךְ הַהוֹדָעָה וְהַהֲבָטָחָה, וְאָמַר: "לֹא יִסּוֹר שֶׁבֶט מִיְהוּדָה" - כְּלוֹמַר: שֶׁעַם הַיּוֹת^ז שִׁיחְטָאוּ מְלָכֵיהֶם עַדִּין לֹא יִגִיעַ עֲנָשׁם שֶׁתִּסְתַּלַּק וְשֶׁתִּסּוֹר מֵהֶם הַמְּלוּכָה לְגַמְרִי^ח.

וְהִנֵּה רֶמֶז לוֹ מֵאָמַר ה' יִתְבָּרַךְ לְשַׁלְמוֹה (מלכים א יא יא-יב): "יַעַן אֲשֶׁר הִיְתָה זֹאת עִמָּךְ וְלֹא שִׁמְרָתְךָ בְּרִיתִי וְחֻקֹּתַי אֲשֶׁר צִוִּיתִי עֲלֶיךָ קָרַע אֶקְרַע אֶת הַפְּמֻלְכָה מֵעֲלֶיךָ וְנִתְתִּיחָ לְעַבְדְּךָ, אֶךְ בְּיָמֶיךָ לֹא אֶעֱשֶׂנָה לְמַעַן דָּוִד אֲבִיךָ מִיַּד בְּנֵךְ אֶקְרַעֶנָה". וּלְפִיכֵן הַבְּטִיחַ יַעֲקֹב לַיהוּדָה - שֶׁאֵף עַל פִּי שִׁיחְטָאוּ מְלָכָיו לֹא יִגִיעַ חֲטָאתָם לְהִסְרִי מֵהֶם הַמְּלוּכָה לְגַמְרִי. וְכֵמוֹ שֶׁאָמַר ה' יִתְבָּרַךְ לְשַׁלְמוֹה (מלכים א שם יג): "רַק אֶת כָּל הַפְּמֻלְכָה לֹא אֶקְרַע שֶׁבֶט אֶחָד אֶתָּן לְבְנֵךְ לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי וְלִמְעַן יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי".

וְהִנֵּה כָּל יָמֵי בֵּית רְאִשׁוֹן הָיוּ מְלָכִים בִּיהוּדָה וְלֹא טָרָה מֵהֶם הַמְּשָׁלָה. וְכֵן מְלָכוֹת שְׂאוֹל אֵינָה קִשְׁיָא אֲצִלְנוּ אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָמָיו מוֹשֵׁל בְּשֶׁבֶט יְהוּדָה, שֶׁהוּא לֹא הַבְּטִיחֻ שֶׁלֹּא יָקוּם לְעוֹלָם מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אֲלָא מִשְׁבְּטוֹ וְכֵמוֹ שֶׁפָּרְשֵׁתִי, אֲבָל^ט הוֹדִיעֻ שִׁמְעַת שֶׁתִּתְחַיל מְלָכוֹת לֹא תִסּוֹר וְלֹא תִפְסַק לְגַמְרִי,

וְלָכֵן מֶלֶךְ שְׂאוֹל, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּשֶׁבֶט יְהוּדָה רְאוּי לְמְלָכוֹת כְּמוֹהוּ, כְּאֲשֶׁר הֵעִיד הַפְּתוּב (שמואל א יבד): "כִּי אֵין כְּמוֹהוּ בְּכָל הָעַם", וְלֹא הַבְּטִיחַ יַעֲקֹב לַיהוּדָה אֲלָא שִׁמְעַת שֶׁתִּתְחַיל לוֹ הַמְּלוּכָה לֹא תִסּוֹר מִמֶּנּוּ, וְאֵין הַהֲסָרָה נוֹפֶלֶת אֲלָא בְּדָבָר שֶׁכָּבַר הִתְחַל.

וְאֵין מְפֻלְכֵי הַחֲשְׁמוֹנָאִים עַל זֶה קִשְׁיָא כָּלֵל, כִּי לֹא יִבְטִיחַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַיהוּדָה רַק כָּל יָמֵי הַיּוֹת הַמְּשָׁלָה לְיִשְׂרָאֵל מִצַּד עֲצָמָם לֹא תִפְרָת מִשְׁבֶּט יְהוּדָה, וְשֶׁהַמְּלוּכָה לְעוֹלָם תִּהְיֶה בְּשֶׁבֶטוֹ כָּל זְמַן שֶׁתִּהְיֶה בְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא הַבְּטִיחַ שֶׁלֹּא יִתְמַנֶּה אָדָם בְּשִׁרְרָה מִן הַשְּׂרָרֹת אִם אֵינוֹ מִשְׁבֶּט יְהוּדָה, וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּבֵית שְׁנֵי אֵין מְלָכוֹתָם מִצַּד עֲצָמָם כָּלֵל, אֲבָל הֵם פְּפָקִידִים לְמֶלֶךְ פָּרַס וְרֹמִי וְלִזְוֹלָתָם מִן הַמְּלָכִים. וּמְכַל מְקוּם אֵין הַפְּוִנָה שֶׁלֹּא תִהְיֶה מְלוּכָה וּמְשָׁלָה לְאֶחָד מֵאַחֵיו, אֲבָל הַבְּטִיחֻ שֶׁלֹּא תִפְסַק מִשְׁבְּטוֹ הַמְּשָׁלָה לְגַמְרִי כָּל זְמַן שֶׁתִּהְיֶה הַמְּלוּכָה לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּהִיּוֹת יִשְׂרָאֵל בְּגוֹלָה אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר, לֹא הַבְּטִיחַ שֶׁבֶט יְהוּדָה שֶׁתִּשְׁתַּאֲרֵ לוֹ מְשָׁלָה.